

Út a születő dallamtól az opera vezényléséig

A Három nővér című operájával nemrég elnyerte az oroszországi operajátszás legrangosabb díját. Eötvös Péter zeneszerző, karmester több operát írt, mint az eddigi csúcstartó Erkel Ferenc és Szokolay Sándor.

– *Elég későn, ötvenévesen komponálta az első operáját. Miért kellett ennyit várnia rá?*

– Én nem vártam rá. Egy véletlen szerencsének, pontosabban egy felkérésnek köszönhetem. Kent Nagano, a Lyoni Operaház hajdani igazgatója – aki most Hamburg város fő-zeneigazgatója – 1986-ban felvetette, hogy írhatnék egy operát. Majdnem tíz évig készültem rá, fel kellett térképeznem hozzá a szükséges feladatokat.

Csehov Három nővér című színművét választottam. Elmentem Lyonba, közöltem a direktorral a döntésem, egyúttal kértem, hadd maradhassak egy hónapig, meg kell ismernem a színház kínálta lehetőségeket. Nagano felajánlotta, hogy dirigáljak, sőt azt is megkérdezte, mihez lenne kedvem.

Én a Don Giovannit választottam, amelyet két évig vezényeltem Lyonban, és ezalatt volt időm tanulmányozni az operairás alapelemeit, a szöveg és a zene dramaturgiai kapcsolatát.

– *Meglepő, hogy egy operának milyen hosszú az útja a színpadig...*

– Ebben a tekintetben az alkotófolyamat az építészethez hasonlítható, egy épület megtervezése és kivitelezése sem készül el pár hét alatt.

– *Ettől függetlenül azt tartják önről, hogy több operát írt, mint az eddigi csúcstartó Erkel Ferenc és Szokolay Sándor.*

– Ezt én is hallottam. Szinte mindig megrendelésre dolgozom. Nem egymás után jövök elő a produkciókkal, vannak átfedések. Ha egy ötéves tervezést veszünk alapul, az első három év a szöveg, a librettó elkészítésének időszaka. Ekkor zajlik a rendező, a zenekar, az énekesek szerződtetése és a napra lebontott próbarend kialakítása.

Ha minden együtt áll, kezdődhet a zeneszerzés. Közben számolnom kell a színház adottságaival, muszáj ahhoz igazítanom a produkciót. Így aztán van is olyan darab, amelyik a helyszín különbözősége miatt máshol nem működik. Ilyenkor le kell mondani róla vagy másikat kell elővenni. Miután van már tíz-tizenkét operám, lehet miből választani.

– *Népszerű manapság a kortárs opera?*

– Rengeteg modern operát játszanak szerte a világban, még nálunk is. Még nem sikerült olyan emberrel beszélnem, aki a kortárs opera lebecsülése, indok nélküli kritizálása kapcsán konkrét darabot, konkrét koncertet vagy konkrét közönséget tudott volna megnevezni.

E tekintetben mi, művészek semmilyen problémát nem látunk, hiszen például a franciák, a németek rendszeresen játszanak modern műveket, sőt egy-két évente új darabokat is rendelnek. Se szeri, se száma a modern opera jegyében megtartott fesztiváloknak, és a fiatal nemzedék szerzői, karmesterei iránt is nagyobb a kereslet. Egyfajta generációváltásnak lehetünk tanúi.

– *Hosszú lenne a munkáit felsorolni, egyet viszont kiemelnék: az 1968-ban létrehozott Mese című hangjátékot, amelynek közreműködője első felesége, Molnár Piroska volt. Miért látott fantáziát a magyar népmesék „zanzásításában”?*

– Terveztem egy sorozatot a mesékből. Elsőként száz magyar népmese szerkezetét vizsgáltam meg, egységes konstrukcióvá fogtam össze a bevezető mondatok verzióit vagy a konfliktusok párbeszédeit. Molnár Piroska orgánuma hallatlanul gazdag, ez a „hangjáték” csak az ő hangján készülhetett el.

Leült az ágy szélére, magnóra mondta a meséket, én pedig visszamentem Kölnbe – akkor már ott dolgoztam –, és a rádió elektronikus stúdiójában három hónap alatt zenévé sűrítettem az anyagot. Akkor, 1968-ban bemutattuk Darmstadtban, és évtizedek múltán, 2016-ban Budapesten is hallhatta a közönség.

– *Zeneszerző vagy karmester? Ez dilemma az ön számára?*

– Nekem nem, hiszen szerzőnek indultam, a karmesterség később jött hozzá.

Egyébként sem teszek különbséget a kettő között: a komponista kigondolja, leírja a

zenét – ellentétben a keleti kultúrákkal, ahol átveszik a tradicionális művekből –, majd a művészek eljátsszák a dirigens irányításával. Szorosan összetartozik a kettő.

– *Melyik a jobb: idegen művet dirigálni vagy a sajátját?*

– Én a saját darabjaimat is úgy vezénylem, mintha idegenek lennének. Lehet, hogy meglepő, amit mondok, de a fellépéseim előtt tanulni szoktam a saját műveimet, mert egyiket sem tudom fejből. A komponálás tulajdonképpen párbeszéd a papirossal. Leírom azt, amit a lelki füleimmel hallok, és tudom a tovább vezető utakat is.